

לדופקי בתשובה

בס"ד
עש"ק פ"ר כי תבוא
שנת תשס"ט לפ"ק
שנה ז'
[כל הזכויות שמורות]

ידיל עיי חברת יגדיל תורה
שע"י ביהמ"ד החסידי בעלזא
(סט. קילדס) לונדון יע"ו
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
הערות והארות יתקבלו בתשרי
אצל העורך ח"י שלמה דוד קליין
בטל' פקס' 00442088090840

יבאר דמותר להשתמש בקופסאות שימורים שימוש חוזר
הנה ידועים דברי החזו"א (שבת סי' נא סק"א) דקופסאות שימורים "דסתום מכל
צד לאו כלי הוא וכשעושה לו פתח נעשה כלי", ונמצא דכשפותח הכלי נעשית
הכלי ע"י ישראל ואין צריך טבילה. והמצאה זו כתב כבר רב אחד בירחון "המאור"
הי"ל בארה"ב (ח' ניסן תשט"ו) והוסיף דא"כ כשקונה קופסא שאין עליו שם כלי
גרע מקונה מתכת מעכו"ם ועשאו כלי דמעולם לא חל עליו חיוב טבילה כמו
שפסק הרע"א יו"ד סי' ק"ב סק"ו, ע"ש.

אמנם בחוברת אחרת (מחודש תמוז תשט"ו) דוחה זאת רב אחד ומנימוק דזה
דוקא לענין שבת שהתם תלוי בתיקון מנא, אבל דין טבילת כלים שאני שתלוי
להלכה בהשתמשות הכלי, ע"ש. וכתב ע"ז בשו"ת צ"ץ אליעזר (ח"ח סי' כ"ו):
אולם לדעתי אין מקום לדיחוי זה, שהרי היסוד שקובע החזו"א בזה הוא משום
דסתום מכל צד לאו כלי הוא וגבי טבילת כלים הודגש בגמ' ובכל הפוסקים דבעינן
בוה כלי.

ואמנם גם הגרשו"א הסתפק בסברא זו מתחלה (ע"י שו"ת מנחת שלמה מהדו'
אוצרות שלמה ח"ב סי' ס"ו אות י') אך לבסוף הכריע להקל בשש"כ (פ"ט הע' מ"ב
ובמילואים) דכיון דהאפשרות להשתמש בכלי להוציא ולהכניס לצורך הסעודה
נעשו רק ע"י היהודי, ונראה דלגבי טבילת כלים צריך לדון מי הפך את הדבר
שיהא ראוי לשימוש, עכ"ל.

[אמנם צע"ג דבס' טבילת כלים (פ"ד סוף הע' יט) וכ"ה באורחות רבינו (ח"ג
עמוד פה אות נו) הביאו מהגר"ח ק שהחזו"א לא התיר להשתמש בקופסאות
שימורים שימוש חוזר, וצ"ע].

ובשו"ת אור לציון ח"א סי' כ"ד כותב עוד ביותר מזה גם לגבי צנצנות של קפה
נמס וכיוצא"ב שקונים מהעכו"ם דאינם צריכים טבילה, כיון שבשעת הייצור אינו
נחשב לכלי רק בשעה שחושב הישראל הקונה להשתמש בו ולעשותו כלי רק אז
חל עליו שם כלי והרי הוא ברשות הישראל כבר, וברשותו נוצר כלי, בכה"ג לא
בעי טבילה, ובפרט בכלי זכוכית שחיוב טבילתן דרבנן דיש להקל כאמור, עכתו"ד.
וצ"ע דהרי בזכוכית של קפה בודאי גם קודם פתיחתן מקרי כלי, ולא מחשב
שהישראל עשה הכלי, ואולי סברתו כסברת האג"מ שנביא בסמוך.

היתירו של המהרי"ל דיסקין,

וההיתר כשאינו צריך את כל מה שהוציא להחזיר הנשאר

כתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ח' אות קלו) וז"ל: ודע דבקונה כלי עם
משקה אין צריך לשפוך המשקה ולהטבילו, דשב ואל תעשה הוי ולא נקרא שימוש,
עכ"ל. והסבר הדברים הוא, דחיוב הטבילה הוי רק אם היהודי ממלא הכלי, אבל
לרוקן אפילו הרבה פעמים, כיון שמוציא בכל פעם קצת וקצת, לא נקרא
השתמשות רק אדרבה היפוך השתמשות שמריק האוכל מתוכו, ואין על זה חיוב
טבילה, ומכאן סמכו העולם להיתר כל בקבוקי משקאות של עכו"ם להשתמש בהם
קימעא קימעא. וכך הביא בס' טבילת כלים (פ"ד הע' י"ד) מירחון המאור שכן כתבו
בשם כמה רבנים, וכן כותב בס' זה השלחן (ח"א בהערות ליו"ד סי' קכ).

וכתב הגרשו"א (בשש"כ שם ובס' טבילת כלים פ"ד סוף הע' טז) ומסתבר דגם
כשמחזיר את העודף לא נחשב עדיין כשימוש בכלי סעודה להצריך טבילה, אלא
רק כהמשך למצב הקודם וכאילו הוא מחזיר לתוך ערימת קפה שבתוך עטיפה של
נייר, ולא מקרי כהשתמשות חדשה אלא כמגלה דעתו דזה אינו צריך. שו"ר בס'
הבית בכשרותו (עמ' ק"ה) שדעת הגריש"א שליט"א והגרשו"ו שליט"א להחמיר
בוה.

עוד סברא להיתר בקופסת קפה

והנה מלבד ההיתר של הגרשו"א להחזיר את העודף, מצינו היתר נוסף לגבי קפה
בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"ב סי' כ"ב) ע"ש שנשאל על ריחיים של קאוי
ששוחקין בו הקאוי, והשיב שאין צריך טבילה, ומנמק הטעם מפני שקאוי לא נקרא

הקדמה: לפני שנבאר התשובה הבא, יש להקדים ולהעיר, שישנם
הסוברים דלשימוש הראשון בכל כלי א"צ טבילה, אבל זה טעות, דכלי
העומד להתיקיים להשתמש בו כמה פעמים, אסור להשתמש בו בלא
טבילה אפילו עראי, ומחוייב טבילה אף לפעם הראשון, ואסור
להשתמש עם הכלי קודם שיטבול, ורק כלים העשויים לשימוש חד
פעמי מותר להשתמש בהם פעם אחת בלי טבילה, ואכן אם מתחילה
יודע שישתמש בהכלי החד פעמי כמה פעמים, צריך טבילה כבר קודם
השימוש הראשון [וכמו שכתבנו במקו"א לגבי טבילת כלי אלומיניום] ומעתה
נשאלת השאלה הבא.

**שאלה. קנה צלוחית עשקין או קופסת שימורים אצל
הגוי, האם לאחר שהתרוקנו מותר להשתמש בכלים אלו
בלי טבילה.**

**וכגון בדבר המצוי כשיש ב' בקבוקים שאינם
עלאים בטלימות, אזי טורקים טבבוק לבקבוק, האם
מותר לעשות כן בבקבוקים מזכוכית, וכן נוגע שאלה זו
בקידוש לשפוך עיין הקידוש חזרה לתוך הבקבוק.**

תשובה:

[א] בקופסאות שימורים (tins) מודלגבי שבת לא נקרא כלי,
נמצא כשהישראל פתחן הוא עשה הכלי, וממילא הוא
כלי שנעשה ע"י ישראל ואין צריך טבילה.

[ב] ולגבי בקבוקים מזכוכית, תלוי בהטעמים שנתבאר
בפוסקים בהיתר השתמשות בכלים אלו [היינו מלבד
הטעם שנעשו רק לשימוש חד פעמי]. ומתחילה נבאר
הטעמים בקצרה, ואח"כ נבאר הנפק"מ היוצא מכל טעם.

(א) יש שכתבו הטעם משום שהורקה מכלי לא נקרא
השתמשות, רק אדרבא היפוך השתמשות שמריק האוכל
ממנו (מהרי"ל דיסקין, קובץ המאור, זה השלחן ועוד). ומ"מ גם לפי טעם
זה, אם הוציא למשל קפה מהזכוכית יותר ממה שצריך
מותר להחזיר המותר, דאין זה נחשב כהשתמשות חדשה
אלא כמגלה דעתו דזה אינו צריך (הגרשו"ו אויערבאך זצ"ל).

(ב) יש מי שכתב הטעם שהכלי בטל להמשקין ונמצא
שלא קנה כלל הכלי מהעכו"ם, ורק אצל הישראל נעשה
כלי (אג"מ). עוד כתב דכיון דהמוכר לא הוי מוזיל כלום
מהמחיר אי לא קנה הצלוחית, נמצא שאצל הגוי לא הוי
להכלי שום חשיבות, ונעשית הכלי רק אצל הישראל (שם).

(ג) יש שכתבו להיתר מטעם דכשקונה כלי כזה אינו רוצה
לקנות הכלי ורק תוכנה כדי שלא יצטרך לטבולה, וכענין
שאמרו איסורא לא ניחא לוי' למיקני (שו"ת פרי השרה, חלקת
יעקב ועוד).

ומעתה לענין שאלתינו, לפי טעם הראשון יהא אסור
להשתמש בהכלי שימוש חוזר, דהיינו להוריק מכלי אלא
כלי וכדומה, ולדבריהם גם יהא אסור להחזיר קצת מיין
של קידוש לתוך הבקבוק, וכן החמירו בזה כמה גדולים.
ולטעם השני יהא מותר בכל זה. ולטעם השלישי יאמר
בפירוש כשמשתמש בה שימוש חוזר שאינו רוצה לקנות
את הכלי.

ויש להעיר שכל זה הוא דוקא בבקבוק של זכוכית, דבקבוק של פלסטיק
אין צריך טבילה.

אוכל נפש כיון שאין ראוי לאכול כך רק ע"י המים וכו', ועפ"י נמצאנו למדין היתר מרווח להשתמש בזוכית של הקפה בלי טבילה, גם בלי היתר של המהרי"ל דיסקין.

לדבריהם יאסר להוריק מכלי אל כלי, וכן לשפוך לתוכן ממי הקידוש והנה לפי דברי המהרי"ל דיסקין לא מצינו היתר רק להוריק מהכלי עצמו, אבל להוריק מכלי אל כלי לא יהא מותר, ואכן כן הביא בקובץ נור התורה (ו' – עמ' רפח) שהגרי"א קוטלר זצ"ל הקפיד בזה, וכן הגאון מדעברעצין זצ"ל כשנשאל ע"י השיב שאינו יודע שום היתר בזה. וכן יוצא מדברי הגרשו"א הני"ל שלא היתר להחזיר את הקפה [ע"י גם בשולחן שלמה ה"ל שבת ח"ג סי' שכ"ב בהערות].

ועפ"י יאסור גם לשפוך מיין של קידוש חזרה לתוך הבקבוק כדי להחזיקה לקידוש היום ולהבדלה, וכן שמעתי שיש מחמירים בזה, רק מייחדים בקבוק מיוחד שנטבל בשביל זה. ובשלמה להכניס איזה טיפין מים לתוך הבקבוק קודם קידוש בזה יש לומר שאין זה חשיב למלאות, דלמלאות הכוונה שמכניסו כדי שיהיה שם, שממלא הכלי משום שרצה להחזיק שם מה שממלא בו, אבל בנידון דידן שמכניסו כדי שיוכל תיכף להוציא היין משום, אין זה נקרא למלאות אלא לרוקן. אבל ביין של קידוש דאדרבה רוצה להחזיקה שם בזה יהא אסור.

היתירו של האג"מ, ולדבריו יהא מותר בכל הני"ל בשו"ת אג"מ (י"ד ח"ב סי' מ') כותב ב' טעמים להקל א' משום דהכלי נבטל להמשקין דמצינו לענין מע"ש דבכרי יין שתומות יצא קנקן חולין בפ"א דמע"ש מ"ג, ובולף לקנקן מע"ש סתם גפן קנה מעשר בפ"ג ממע"ש מ"ב. ויש להקנקן דין עור של בהמה ונמצא שלא קנה מהעבורים כלי כלל, ורק אצל הישראל נעשה כלי שליכא ע"ז דין טבילה. ואף אם היו כלים שלא נעשו ביחוד להכניס שם המשקים למוכרם יחד ואח"כ הכניס לתוכן המשקין וגפן, נמי הא באופן זה הוא מתני' דפ"ג ממע"ש שנמי נבטל הכלי למשקין המע"ש וקנה מעשר. ובעצם ליכא במדינתנו מציאות כלל שכל הקנקנים והצלוחיות נעשו ביחוד בשביל הפעקטערי שעושה היי"ש להכניס שמה היי"ש, ולפעקטערי דשאר משקין להכניס אותן המשקין שעושה.

עוד כתב להקל כדן חותלות של תמרים וגורגרות שיותר לחתוך אפילו גופן של חותלות, ע"ש שדן אפי' לדברי המג"א שם וכו', וכתב: וא"כ מסתבר באלו הקנקנים וצלוחיות שהמוכר אינו מוחיל אף פרוטה אחת כשאחד ירצה לקנות בלא הקנקן, הרי אצל המוכר הוא ממש כקליפת אגוזים אף אם נימא כמסקנתי להמג"א, דהמוכר הא ודאי לא החשיב זה לכלי, ורק לענין שבירה בשבת תלוי בהלוקח שכיון שלדידה נחשב כלי אסור דאף אם נחשבהו לכלי הנעשה ממילא בלא כוונה נמי אסור. אבל לנין טבילה הא תלוי בנכרי המוכר שאם הוא לא החשיבהו לכלי אלא לקליפה הרי אין להחשיב אותו כלי של הנכרי שלקח ממנו כיון שלא היה אצל הנכרי בחשיבות כלי וכו'. ומסתבר שגם הצלוחית של קאפא וכדומה אף שאפשר ליתן אותם בנייר, נמי כיון שעכ"פ הם ניתנים בצלוחיות ונמכרים דוקא עם הצלוחית נמי הוא כמו צלוחיות של משקין, וטעם השני שהוא בחשיבות קליפה הרי נאמר עיקרו בדברים יבשים כתמרים וגורגרות, עכ"ל. ועפ"י מותר בכל הני"ל.

היתירו של הפרי השדה ודעימי' דלא ניח"ל למיקני כלל הצלוחית בשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' ק"ט) נשאל נמי אי מותר להשתמש שימוש ראשון בבקבוקים כאלו כיון שהיו כלי של גוי, וכתב שם לחדש להיתר עפ"י"מ שכתב ה"טו (א"ח סי' תמ"ח סק"ג) דגוי שהכניס חמץ לביתו של ישראל לא אמרינן דחצרו קונה לו, כיון דאיסורא לא ניחא ליה למקני. ולפי"ז גם בנידון דידן אמרינן דאיסורא לא ניחא ליה למקני, וא"כ כשקונה הכלי אמרינן שקונה רק תוכנו ולא הכלי כשלעצמו כדי שלא יגיע ע"י לידו משול של השתמשות בכלי בלי טבילה, והוא כאילו מכיון רק לשאלה ולא לקנין, ומכיון דכלי ששאל מגוי אינו צריך טבילה, א"כ אינו מחוייב בטבילה עכתו"ד, והוא מחזק סברא זו בכמה ראיות והוכחות. וכן חיזק דבריו בשו"ת חלקת יעקב (חיו"ד סי' מ"ב במהדו"ח), ועי' גם שו"ת משנה הלכות (ח"י סי' ק"ב). ועי' לשון הערוך השלחן (סי' קכ סעי' מה).

והנה אף שהם דיברו על ההשתמשות בשימוש ראשון, אולם ההיתר הני"ל מועיל גם לשימוש חוזר, ואף שעכ"פ ניכר מתוך מעשיו שחפץ בו, מ"מ עיי"ש בחק יעקב בה' פסח (סק"ט) שכותב דאף אם משתמש בו אח"כ, אם אומר בפירוש שאינו חפץ לזכות בו, אמירתו מהני שלא יהא כהוכיח טופו על תחילתו שרעתו היה לקנותו. וממילא גם כאן יאמר בפירוש פעם אחת שאינו רוצה לקנות הכלי, דבכל פעם שקונה בקבוק כזו, כוונתו לקנות רק תוכנו ולא הבקבוק

כשלעצמו.

ובקובץ נור התורה (שם) העיר חכ"א שעדיין לא יצאנו מידי סבך הספק בשלימות, דהתייחס כשישראל קונה כלי מגוי, ומכיון שלא לקנות שפיר נשאר הכלי ברשות הגוי, אבל כשקונים כלים מלאים מאכלים ומשקאות מישראל שקנה הבקבוקים מעבורים הרי הבעה"ב הישראל כבר קנה הכלי מן העבורים קנין גמור ונתחייב בטבילה, ונמצא שישראל זה משתמש בכלי שיראל אחר, בלא טבילה, והגם דמכיון שלא לקנות, וגם ישראל הראשון קנאו לסחורה ולא לאכילה, וכבר כתב המחבר יו"ד סי' קכ סעי' ח' דיש מי שאומר שאין צריך השני לטובלו בכה"ג, מ"מ הרי ה"טו (שם סק"ו) והש"ך (סקט"ו) חששו בזה להחמיר לדעת האו"ה לטובלו בלא ברכה.

וכתב שם דמ"מ יש לצדד בזה להקל עפ"י הבינת אדם מובא בפתחי תשובה (שם סק"ט) דבכלי זכוכית יש להקל בזה במקום צורך שבת או אורחים כיון דאינו אלא דרבנן, וכתב בדרכ"ת (סק"ע) דהעולם נוהגין להקל בזה כשנוסעים על הדרך ושומים בכלים של בעל המזוג, על סמך זה כיון שהם קנאוהו לסחורה, והגם דעדיין יש מקום להחמיר בזה, מ"מ די בזה ליישב מנהג העולם, עכ"ד.

שו"ר שכבר קדמו בזה בשו"ת שבט סופר (חיו"ד סי' י"ז) מובא בדרכ"ת (סק"ח) ע"ש שנשאל ע"ד זאדא פלאשען דשכיחי האידינא טובא מפני מה לא טובלים אותן כמו כל כלי סעודה דצריכים טבילה, וכותב במסקנתו להתיר עפ"י דהבי"ב בסי' ק"כ סעי' ח' דאם לקחו הראשון לסחורה ולא להשתמש בו והשאלו לישראל אחר א"צ טבילה, ואף שהאו"ה מחמיר וה"טו והש"ך כתבו דיש להטבילו בלא ברכה י"ל דלא החמירו אלא בכלי מתכות דצריך טבילה מה"ת אבל בכלי זכוכית דהוי רק מדרבנן יש לסמוך על המחבר והרמ"א דלא צריך טבילה כלל, עכ"ד.

ובשו"ת צ"א (שם אות ב') כותב ע"ד: אמנם ראיתי מה ששייג עליו בשו"ת לבושי מרדכי חיו"ד סי' פ"ג, אבל הרואה יראה דאין בהם בכדי השב, ועי' גם בשו"ת מהרי"ץ (דושינסקי) סי' ע' מה שדן בדברי רבו השבט סופר ובדברי חמו הלבושי מרדכי ע"ש.

וכן מצרף להתיר את דברי התשו" בית יהודה (חיו"ד סי' נ"ב) להקל בטבילת כלים פלאשען של זכוכית, כיון דאין משתמשין בהם לשחות בהם ממש וגם אין מבשלין בהם. ומצאתי בתשו" וזכר שמחה (סי' ק"ד) שפסק כדברי הבית יהודה לגבי הסאדא פלאשען, ע"ע בקובץ זרע יעקב – סקווירא גליון כ"א, קובץ שערי הוראה ח"ב עמ' קטו וח"ד עמ' קסו.

שאלה קני"ל דבק"ש וכן בברכות צריך להשמיע לאזנינו מה שאומר, ויל"ע אם הוא שיעור בדיבור או שצריך שישמע בפועל, והנפק"ע יהא כאשר עוציא פפינו אך אינו שומע מחמת רעש.

תשובה. מצינו בשפתי חכמים שכתב דמ"ש"ה במכת צפרדעים הי' צריך משה לצעוק אל ה' כי לא יכול היה להשמיע לאזניו מחמת רעש הצפרדעים. ומ"מ להלכה למעשה צ"ע.

בהליכות שלמה (ח"א פכ"ב סעי' ד') מובא: הנמצא במקום שיש רעש גדול, יש להסתפק אם צריך להגביה קולו עד כדי שישמיע הברכה לאזניו, דלכאורה נראה פשוט דדין זה שצריך לכתחלה להשמיע לאזניו הוא ענין של מציאות, שישמיע לאזניו בפועל, ולא רק גדר בדיבורו אם חשיב כמדובר בקול או לא, וכן נראה ממה שאמרו (ברכות י"ג ע"א) "השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו", ואם לא השמיע לאזניו בפועל לא קיים דין זה, אך מ"מ למעשה צ"ע.

ובהגהות שם מביאים נכדיו שכן הסתפק בזה בחדס לאלפים (סי' ס"ב), והורה פעם הגרשו"א לשואל למעשה שאין צריך לחוש לכך, אלא יאמר בקול כרגיל, ולא יגביהו יותר מדאי, ע"כ.

בס' דרך שיחה על התורה ח"א (מקבץ תשובות וכו' מהגר"ח קנייבסקי שליט"א אשר השיב לתלמידו הגר"א מן) פר' וארא [עמ' רכ"ה] כותב: דברתי עם הרב לגבי הדין שצריך להשמיע לאזניו, בקריאת המילה ובקריאת שמע, אם הוא רק שיעור בדיבור או שצריך שישמע בפועל, והנידון היה כאשר מוציא מפיו או אינו שומע מחמת רעש המולח, דינו מהו, ואמר לי שמתסבר כי הוא רק שיעור בדיבור. אבל ר' יחיאל לדרמן ז"ל היה אומר בשם השפתי חכמים, כי למה במכת הצפרדעים היה צריך משה לצעוק אל ה', כי לא יכול היה להשמיע לאזניו מחמת רעש הצפרדעים, ע"כ.

וזה לשון השפתי חכמים פר' וארא (ח,ח) "מקשים העולם למה שינה הכתוב בצפרדעים ויצעק משה אל ה' ובשאר מכות כתיב ויעתר משה אל ה'. וי"ל משום דאמרינן המתפלל צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו, וכאן היו הצפרדעים צועקים כמו שכתב רש"י בסמוך והצריך להרים קולו בתפלתו כדי שישמיע לאזניו את תפלתו".

[וראה קובץ הערות למס' יבמות (סי' מ"ח אות י"ד, ובנדמ"ח היא באות תמ"ח) שכותב לענין מגילה: "ולפי"ז נראה דאפילו במדבר ושומע אם סתם את אזניו וקרא ולא השמיע לאזניו לא יצא השומע ממנו". וע"ע בשע"ת סי' תרפ"ט (סק"ב) שו"ת חקי חיים (ח"ג סי' ט) ושו"ת שבט הקהתי (ח"ז סי' ע"א)].